

Zneužitie bankovej záruky a úverov*

doc. JUDr. Jozef Vozár, CSc.

Ústav štátu a práva SAV, v.v.i.

Abstrakt: Zneužívanie práva je typickým príkladom aplikovania právnych predpisov v rozpore so zmyslom a účelom. Inštitút zákazu zneužitia subjektívnych práv má dôležité miesto a význam, a plní nezastupiteľnú funkciu v systéme právnej regulácie. V článku okrem teoretického vymedzenia pojmu zneužívanie práva, poukazujeme aj na možnosti zneužívania práva v oblasti úverov a bankových záruk. Venujeme sa aj problematike spriaznených osôb úpadcu.

Abstract: Abuse of the law is a typical example when legislation is applied contrary to its meaning and purpose. The prohibition of abuse of subjective rights has an important place and importance, and performs an irreplaceable function in the system of legal regulation. In the article, in addition to the theoretical definition regarding the concept of abuse of the law, I underline the possibilities regarding abuse of the law in the field of loans and bank guarantees. I also draw attention to the issue of related parties of the bankrupt.

Kľúčové slová: zneužitie zákona, banková záruka, zneužitie bankovej záruky

Key words: abuse of the law, bank guarantee, abuse of the bank guarantee

Úvod

Karlovarské právnické dni patria medzi vedecké podujatia, kde jednotliví prednášajúci hľadali zmysel a účel práva, pertraktovali zásadné rozhodnutia najvyšších súdnych inštitúcií vybraných krajín a riešili zásadné právne problémy v rôznych odboroch práva. Na strane druhej kriticky analyzovali aj prípady a rozhodnutia, kde došlo k obchádzaniu zákonov, či dokonca ku konaniu v rozpore s platným právom.

Zneužívanie práva je typickým príkladom aplikovania právnych predpisov v rozpore so zmyslom a účelom a táto téma už bola na Karlovarských právnických dňoch opakovane pertraktovaná. Publikované štúdie sa zameriavali najmä na zneužívanie práva v oblasti práva obchodných spoločností.¹ Predložený príspevok poukáže na možnosti a už judikované niektoré prípady zneužívania práva v oblasti záväzkového práva, konkrétne v oblasti zabezpečenia úverov bankovou zárukou.

„Proti koncepcii zneužitia práva je možné namietat', že ide o zásah neohraničiteľnej súdnej moci do zmluvnej autonómie založenej na síce relatívne flexibilných, ale súčasne nejasných pojmoch poctivosti. Týmto námietkam je potrebné čeliť tak, že vylúčenie či neuznanie zneužitia by tak viedlo k príkrým a neznesiteľným výsledkom a že právny

poriadok nemôže existovať bez príslušných korektívov.“² Poslednú vetu treba umocniť ešte preukázateľným tvrdením, že v súčasnosti možno pozorovať zneužívanie práva v zvýšenej miere nielen v práve hmotnom, ale aj v procesnom práve.³ Tento inštitút má svoj základ v súkromnom práve, ale čoraz častejšie vidno jeho aplikáciu aj vo verejnom práve. V praxi sa stretávame s novými spôsobmi zneužívania práva v rôznych odvetviach práva a tento stav nachádza odozvu aj vo zvýšenom záujme teórie o túto problematiku, a to nielen viacerými článkami, ktoré citujeme v nasledujúcich častiach príspevku, ale boli vydané aj samostatné monografie k tejto problematike⁴ a boli usporiadané konferencie, kde nosnou témou bol práve zákaz zneužívania práva.⁵

Zneužitie práva by malo byť vyhodnotené predovšetkým tam, kde:

- a) oprávnený nemá záujem na dosiahnutí cieľa konkrétneho práva, a to aj napriek tomu, že toto právo realizuje;

* Príspevok bol prednesen na XXX. konferencii Karlovarských právnických dní konanej v červnu 2023 v Karlových Varech.

¹ PATAKYOVÁ, M. Zneužívanie práva v obchodných vzťahoch v Slovenskej republike. In: *XIV. Karlovarské právnické dni*. Praha: Linde, 2006, s. 89–99; VOZÁR, J. Obrana proti zneužívaniu práva v judikatúre slovenských a českých súdov a v zahraničnej judikatúre. In: *XIV. Karlovarské právnické dni*. Praha: Leges, 2013, s. 266–281.

² TICHÝ, L. Zneužití práva – základní kategorie. In: TICHÝ, L., MASLOWSKI, S., TROUP, T. (eds.). *Zneužití práva*. Praha: Nakladatelství Eva Roztoková, 2016, s. 40.

³ „Za zneužitie procesného práva možno považovať konanie procesnej strany, ktoré je v rozpore s účelom procesnej normy či procesného inštitútu a ktorým sa procesná strana snaží pre seba dosiahnuť výhody nepredpokladané procesným právom, alebo zmať riadny postup konania. (Nález ÚS ČR z 25. júla 2012, sp. zn. I. ÚS 988/12).

⁴ PULKRÁBEK, Z. *Zákaz zneužití práva v rozporu s jeho účelem*. Praha: Eurolex Bohemia, 2007; ČOLLÁK, J. *Zákaz zneužitia práva v súkromnom práve a v práve obchodných spoločností*. Praha: C. H. Beck, 2018.

⁵ BLAHO, P., LAZAR, J., PRUSÁK, J. (zost.). *Zákaz zneužitia práva. VI. Lubyho právnické dni*. Bratislava: Iura Edition, 2001; POPOVIČ, A., ROMÁNOVÁ, A., STRAKOVÁ, I. (eds.). *Zneužitie a iné formy obchádzania práva*. Košice: UPJŠ, 2016, 338 s.

- b) oprávnený výkonom práva nedokáže realizovať jeho účel;
- c) cieľ, prípadne účel práva realizuje iba s cieľom ovplyvnenia postavenia (poškodenia) iného bez toho, aby cieľ/účel práva bol naplnený.⁶

1. Vymedzenie pojmu zneužitie práva a právny základ zneužitia práva v obchodnom práve

Skôr ako poukážeme na niektoré možnosti zneužívania práva v oblasti úverov a bankovej záruky, musíme si ozrejmiť, čo pod zneužívaním práva rozumieme. Ide nám o základné teoretické vymedzenie, ktoré je spoločné pre viacerých autorov.

Nestor československej právnej vedy V. Knapp považoval za zneužitie práva správanie zdanlivo podľa práva, ale v skutočnosti s cieľom dosiahnuť nedovolený výsledok.⁷ Kvôli úplnosti dodávame, že okrem zneužitia práva pozná právna teória a legislatíva aj pojem obchádzanie zákona, ktoré má pojmovo k zneužitiu práva veľmi blízko, ale nejde o pojmy totožné.⁸ L. Tichý uvádza, že „obchádzanie zákona sa odlišuje od zneužitia práva tým, že v prípade obchádzania relevantné subjektívne právo neexistuje, pokiaľ v prípade zneužitia je subjektívne právo vykonávané nad rámec svojho obsahu. V prípade obchádzania zákona nehrá rolu ani dôvera, ani ohľad na tretie osoby“.⁹ Podľa K. Eliáša sa považuje zneužitie práva za širší pojem a obchádzanie zákona podľa neho predstavuje jeden z disparátnych spôsobov, ktorými je právo zneužívané.¹⁰

Zneužitie práva nemôže byť predmetom dokazovania ako právny inštitút. Skutkový stav, ktorý je výsledkom dokazovania, až následne po svojom ustálení môže byť právne vyhodnotený tak, že skutková podstata zneužitia práva bola naplnená. Záver o naplnení skutkovej podstaty zneužitia práva je výsledkom právneho hodnotenia ustáleného skutkového stavu.¹¹

Spomedzi viacerých kritérií, ktoré sú meradlom výkonu subjektívneho práva, treba na prvom mieste spomenúť „dobré mravy“. Obchádzanie zákona spočíva vo vylúčení právne záväzného pravidla správania sa zámerným použitím prostriedkov, ktoré samy osebe nie sú zákonom zakázané, v dôsledku čoho sa nastolený stav javí z hľadiska pozitívneho práva ako nenapadnuteľný.¹²

Za zneužitie výkonu práva nemožno považovať len také konanie, ktorého cieľom nie je dosiahnutie účelu a zmyslu sledovaného právnu normou, ale najmä také konanie, ktoré je v rozpore s ustálenými dobrými mravmi a je vedené priamym úmyslom spôsobiť inému účastníkovi ujmu. Naopak, správanie smerujúce k zákonom predpokladanému výsledku nie je zneužitím výkonu práva, a to ani v prípade, ak je jeho vedľajším následkom vznik majetkovej, prípadne nemajetkovej ujmy na strane ďalšieho účastníka právneho vzťahu.¹³

Zákaz zneužitia práva je princípom súkromného práva, ktorý má podľa M. Patakyovej napomôcť optimalizácii súladu záujmov rôznych subjektov a tým dosiahnutia cieľa súkromného práva.¹⁴ V slovenskom súkromnom práve je všeobecne vyjadrený zákaz zneužitia práva v § 3 ods. 1 Občianskeho zákonníka (ďalej len „OZ“). Obchodný zákonník (ďalej len „OBZ“) v § 265 ustanovuje, že taký výkon práva, ktorý je v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku, nepožíva právnu ochranu. Treba povedať, že toto ustanovenie je konkretizáciou a prispôbením všeobecného zákazu zneužitia práv na obchodnoprávne vzťahy. Platí to predovšetkým o vzťahu pojmu dobré mravy k osobitnému pojmu zásady poctivého obchodného styku, s tým, že prvý je širší a v tom zmysle druhému nadradený. To znamená, že každé porušenie zásad poctivého obchodného styku je v rozpore s dobrými mravmi, ale neplatí to aj naopak, t. j. nie každý rozpor s dobrými mravmi treba hodnotiť ako porušenie zásad poctivého obchodného styku.¹⁵

Obchodný zákonník obsahuje však aj ustanovenie, ktoré *expressis verbis* obsahuje pojem zneužívania práva.¹⁶ Ustanovenie § 56a bolo prijaté do Obchodného zákonníka novelou účinnou od 1. januára 2002. Je premietnutím všeobecnej právnej zásady – zákazu zneužitia práva v oblasti práva obchodných spoločností. Kým pri uplatňovaní § 3 ods. 1 OZ je konanie v rozpore s dobrými mravmi s prihliadnutím na § 39 OZ neplatné, konanie v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku (§ 265 OBZ) neplatné nie je, ale nepožíva právnu ochranu, to znamená, že sa nemožno úspešne domáhať takéhoto práva súdnou cestou. Česká právna úprava v novom občianskom zákonníku v § 8 uvádza, že zjavné zneužitie práva nepožíva právnu ochranu.

⁶ ČOLLÁK, J. *Zákaz zneužitia práva v súkromnom práve a v práve obchodných spoločností*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 39.

⁷ KNAPP, V. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 184.

⁸ MEDICUS, P. *Algemeiner Teil der BGB*. Heidelberg: C. H. Müller, 1997, s. 56.

⁹ TICHÝ, L. *Zneužití práva – základní kategorie*. In TICHÝ, L., MASLOWSKI, S., TROUP, T. (eds.). *Zneužití práva*. Praha: Nakladatelství Eva Roztoková, 2016, s. 41 a nasl.

¹⁰ ELIÁŠ, K. Porušení zákona oklikou: fraus legis v civilním právu. *Právník*, 2008, roč. 147, č. 11, s. 916.

¹¹ Uznesenie Ústavného súdu SR zo 7. júna 2016, č. k. III. ÚS 357/2016-16.

¹² Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. III ÚS 314/07 zo 16. decembra 2008.

¹³ FEKETE, I. a kol. *Občiansky zákonník 1. Veľký komentár*. Bratislava: Eurokódex, 2011, s. 56. Napr. uplatnenie práva veriteľa na zaplatenie úrokov z omeškania voči dedičom dlžníka nie je samo osebe zneužitím práva v zmysle § 3 ods. 1 OZ (Ro NS ČR z 28. februára 2002, sp. zn. 21 Cdo 895/2001).

¹⁴ PATAKYOVI, M. Zneužitie práva v obchodných vzťahoch v Slovenskej republike. *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 20, s. 748.

¹⁵ OVEČKOVÁ, O. Slušnosť v obchodných vzťahoch. In: PRUSÁK, J., BAKOŠOVÁ, E., VACULÍKOVÁ, N. (eds.). *Slušnosť v práve. II. Lubyho dni*. Bratislava: Iura Edition, 1993, s. 166 a n.

¹⁶ Podľa § 56a ods. 1 OBZ sa zneužitie práv spoločníka, najmä zneužitie väčšiny alebo menšiny hlasov v spoločnosti zakazuje. (2) Akékoľvek konanie, ktoré znevýhodňuje niektorého zo spoločníkov zneužívajúcim spôsobom, sa zakazuje.

Z rozhodovacej praxe Súdneho dvora EÚ možno vyvodiť jednoznačný záver, že členské štáty sú oprávnené podniknúť kroky na predchádzanie zneužitia komunitárnych práv aplikovaním ustanovení národných predpisov obsahujúcich zákaz zneužitia práva. Ak neexistujú ustanovenia národných predpisov obsahujúce zákaz zneužitia práva, môžu členské štáty aplikovať všeobecný princíp zneužitia práva.¹⁷

2. Platná právna úprava bankovej záruky v slovenskom a českom práve

Inštitút bankovej záruky je upravený v platnom slovenskom práve v §§ 313 až 323 OBZ. V českom práve sa nachádza platná právna úprava už v novom občianskom zákonníku v ustanoveniach §§ 2029 až 2039 pod názvom finančná záruka. Táto právna úprava v zásade vychádza z úpravy tohto inštitútu v obchodnom zákonníku.¹⁸ Najvyšší súd ČR rozhodol, že aj v pomeroch novej právnej úpravy sú naďalej využiteľné závery, z ktorej súdna prax ustálená vychádza.¹⁹ V príspevku preto používame českú aj slovenskú judikatúru, keďže táto právna úprava je natoľko podobná, že zásadné závery jednotlivých súdov sú argumentačne použiteľné.

Nejde nám o analýzu celej právnej úpravy tohto inštitútu a v tomto ohľade odkazujeme na najnovšie vydania komentárov k obchodnému zákonníku.²⁰ Na úvod tejto časti by sme chceli podať základnú charakteristiku bankovej záruky a identifikovať možnosti zneužívania práva. Banková záruka patrí medzi zabezpečovacie inštitúty, ktorý má najbližšie k ručeniu. Má však niekoľko osobitných znakov, ktorými sa zásadne odlišuje od ručenia. V prvom rade, bankovú záruku poskytuje v zásade banka.²¹ Pri bankovej záruke vzniká právne samostatný záväzok banky, ktorý je závislý na existencii zaisteného záväzku, len ak to plynie z obsahu záručnej listiny. Ak nevyplýva z bankovej záruky niečo iné, tak táto záruka má povahu tzv. bezpodmienečnej bankovej záruky. Ide o tzv. záruku na prvú výzvu a bez námietok. V tomto prípade sa neuplatňuje ani princíp akcesority ani princíp subsidiarity. V prípade poskytnutia bankovej záruky poskytuje banka istotu nielen silou vlastného kapitálu, ale aj svojou povest-

ťou.²² Pôvodný účel bankovej záruky spočíva v ľahšom uspokojovaní pohľadávky v medzinárodnom obchode je postupne rozširovaný aj do oblastí, kde je splnenie určitých povinností, resp. zaistenia konania účastníkov vynucované zložením určitých istôt.²³

Podstatou bankovej záruky je písomné prehlásenie banky, že uspokojí veriteľa, ak dlžník nesplní svoj záväzok alebo ak nastanú iné skutočnosti, ktoré sú uvedené v záručnej listine. Predmetom zmluvy medzi bankou a dlžníkom je tak záväzok banky vystaviť podľa ustanovenia zmluvy bankovú záruku a záväzok dlžníka zaplatiť za to odplatu. Právna úprava bankovej záruky nevyžaduje, aby veriteľ najprv márne vymáhal dlh od dlžníka.

Platná úprava vyžaduje, že jedinými podstatnými náležitosťami, ktoré má záručná listina a ručiteľské prehlásenie, je uvedenie peňažnej čiastky, do výšky ktorej je banka povinná plniť v prospech veriteľa. Zákon ustanovuje podmienky pre plnenie bankovej záruky veľmi všeobecne a konkretizáciu prenecháva na záručnej listine. Ak záručná listina túto špecifikáciu sumy neobsahuje, považuje sa to za všeobecné ručenie a nie o bankovú záruku.²⁴ Banka však môže v záručnej listine ustanoviť aj ďalšie podmienky, napríklad, že veriteľ je povinný pred uplatnením práv z bankovej záruky vyzvať najprv k plneniu dlžníka. Banka, ktorá plnila z bankovej záruky, nevstupuje do právneho postavenia veriteľa, tzn. práva veriteľa voči dlžníkovi neprechádzajú na banku.

V obchodnej a bankovej praxi možno rozlíšiť viacero typov bankových záruk²⁵:

- záruka na úver (záruka poskytnutá zaručujúcou sa bankou ďalšej banke, že príslušný úver bude dlžníkom splatený riadne a včas,
- záruka za ponuku,
- záruka za splnenie alebo dodanie,
- záruka na splátku – návratná banková záruka.

3. Možnosti zneužitia bankovej záruky

Ako vyplýva zo základného ustanovenia § 313 OBZ, banková záruka vzniká písomným vyhlásením banky v záručnej listine, že uspokojí veriteľa do výšky určitej peňažnej sumy podľa obsahu záručnej listiny, ak určitá osoba (dlžník) nesplní určitý záväzok alebo sa splnia iné podmienky určené v záručnej listine. Potencionálnymi subjektmi zneužívajúcimi právo by mohli byť všetky tri subjekty. Banka, dlžník a veriteľ. Vzhľadom na osobitosť postavenia bánk, špecifikum tohto inštitútu, v praxi sa budú ako subjekty zneužívajúce právo vyskytovať najmä veriteľ, ale aj dlžník.

¹⁷ General Milk Products, C-8/92, para 30; Emsland- Stärke, C-110/99.

¹⁸ Dôvodová správa k občianskemu zákonníku uvádzala, že v návrhu finančnej záruky osnova vychádzala z platnej bankovej záruky v obchodnom zákonníku.

¹⁹ Rozsudok Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Cdo 4747/2016 z 24. októbra 2018.

²⁰ OVEČKOVÁ, O. a kol. *Obchodný zákonník. Veľký komentár. Zväzok II (§ 261–775)*. 2. prepracované aktualizované vydanie Bratislava: Wolters Kluwer SR, 2022, s. 293–307; PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník. Komentár*. Bratislava: C. H. Beck, 2022, s. 1279–1284.

²¹ Obchodný zákonník v § 762 síce umožňuje, aby bankovú záruku poskytla aj iná osoba, ktorá je na to oprávnená. V súčasne platnom práve SR však nám nie je známa inštitúcia, ktorá by mala na takúto činnosť oprávnenie.

²² JAKUBOVIČ, D. *Záväzkové vzťahy a zabezpečovacie právne inštitúty v obchodnom práve*. Bratislava: VEDA, 2004, s. 145.

²³ LIŠKA, P. Nad inštitútom bankovní záruky. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 18, s. 651.

²⁴ LUKEŠ, J. Bankovní záruka. *Právní rozhledy*, 2001, roč. 9, č. 1, s. 7.

²⁵ JAKUBOVIČ, D. *Záväzkové vzťahy a zabezpečovacie právne inštitúty v obchodnom práve*. Bratislava: VEDA, 2004, s. 145.

Žiadosť uskutočnená z titulu bankovej záruky sa môže považovať ako zneužitie práva najmä vtedy, keď bola banková záruka použitá za iným účelom než bolo zmluvne dohodnuté. Za zneužitie práva sa môže považovať aj taká situácia, ak dôjde k vzneseniu žiadosti z bankovej záruky pred splatnosťou nároku z predmetnej transakcie, pričom čerpanie by mohlo mať za následok vznik škody.

Právnym základom by bolo práve zneužívanie práva, ktoré nepoužíva právnu ochranu. Pre vznik oprávnenia dlžníka požadovať po veriteľovi vrátenie plnenia, ktoré na jeho úkor neoprávnené získal na základe bankovej záruky podľa § 321 ods. 4 OBZ, resp. pre vznik povinnosti veriteľa takto získané plnenie dlžníkovi vrátiť nie je podmienkou, aby dlžník najprv uhradil banke to, čo v súlade s bankovou zárukou plnila veriteľovi.²⁶

Prípadná zodpovednosť za predloženie neplatných dokumentov, či dokumentov obsahujúcich nepravdivé informácie sa dotýka veriteľa. Podľa § 321 ods. 4 OBZ totiž veriteľ, ktorý dosiahol na základe bankovej záruky plnenie, na ktoré nemal voči dlžníkovi nárok, vráti dlžníkovi toto plnenie a nahradí mu tým spôsobenú škodu.²⁷

Dodávame, že zo zahraničných súdnych rozhodnutí možno vyvodit' aj iné prípady zneužívania práva v oblasti bankových záruk:²⁸

- ak bola žiadosť z bankovej záruky uskutočnená bez ohľadu na skutočnosť, že veriteľ si bol vedomý nesplatenosťou nároku skôr než nastala udalosť krytá zárukou,
- ak bola žiadosť z bankovej záruky uskutočnená zámerne na základe nesprávneho prehlásenia ohľadne splatnosti nároku z predmetnej transakcie, keď si veriteľ bol vedomý, že nebol oprávnený obdržať prostriedky z bankovej záruky,
- keď je jasne preukázané, že veriteľ nemá žiadny nárok voči príkazcovi záruky.

V českej aj slovenskej rozhodovacej praxi sa vyskytli aj prípady, kedy zneužitie bankovej záruky riešili trestné sudy. V ČR išlo konkrétne o trestný čin podvodu podľa § 250 ods. 1 a 4 Trestného zákona v štádiu pokusu podľa § 8 ods. 1 Trestného zákona (TZ)²⁹ Ako pokus trestného činu podvodu podľa § 8 ods. 1 TZ, § 250 ods. 1, 4 TZ. posúdil Krajský súd v Hradci Králové skutok, ktorý podľa jeho zistení spočíval v tom, že obvinený J. N. 21. októbra 2003 ako výkonný riaditeľ obchodnej spoločnosti S., a. s., v úmysle získať neoprávnené plnenie uplatnil spoločne s Ing. A. H. pri regionálnej pobočke K. b., a. s., výzvu na vyplatenie sumy 15 000 000 Kč z bankovej záruky, ktorú v prospech obchodnej spoločnosti S., a. s., zriadila obchodná spoločnosť

Ing. M. D., s. r. o., pričom táto výzva nebola pre nedostatok formy bankou akceptovaná, a 29. októbra 2003 v rovnakom úmysle opakovane obaja uplatnili rovnakú výzvu na vyplatenie sumy 15 000 000 Sk, aj keď v oboch prípadoch obvinený J. N. vedel, že spoločnosť Ing. M. D., s. r. o., má voči obchodnej spoločnosti S., a. s., záväzok vo výške iba 1 284 404,30 Sk. K plneniu z bankovej záruky nedošlo len preto, že obchodná spoločnosť Ing. M. D., s. r. o., dosiahla vydanie súdneho rozhodnutia, ktorým bolo K. b., a. s., zakázané plniť.³⁰

Najvyšší súd ČR ako dovolací odmietol v tejto veci dovolanie J. N. pričom vychádzal v tomto rozhodnutí zo záveru: „Banková záruka je inštitútom obchodného práva“ a je jedným zo spôsobov zaistenia záväzku. Správnej úpravy bankovej záruky tak ako obsahujú ustanovenia § 313 až 322 OBZ vyplývajú niektoré špecifické rysy, ktorými sa banková záruka líši od ručenia. Hlavným z nich je to, že pre podmienky a rozsah plnenia banky je rozhodujúci obsah záručnej listiny. To čo spadá do rámca vzťahu medzi veriteľom a dlžníkom má význam len potiaľ pokiaľ je to premietnuté do obsahu záručnej listiny. V tomto zmysle je banková záruka neakcesorická v pomere k záväzku, ktorý zaisťuje. Tým nie je vylúčená možnosť zneužitia bankovej záruky a to do konca spôsobom zakladajúcim trestný čin podvodu, ak ten kto uplatní nárok na plnenie banky z titulu bankovej záruky písomnej výzve k plneniu banky predstiera, že dlžník nesplnil určitý záväzok alebo že boli splnené iné podmienky ustanovené v záručnej listine.“

Trestná zodpovednosť v oblasti ekonomickej činnosti by sa mala uplatňovať len vo výnimočných prípadoch s prihliadnutím na princíp *ultima ratio*.³¹ Ochrana záväzkových vzťahov má byť teda uplatnená predovšetkým prostriedkami občianskeho a obchodného práva a z „neúspechu“ obchodnoprávneho vzťahu nemožno vyvodit' trestnú zodpovednosť voči obchodnému partnerovi, uviedol v uznesení Najvyšší súd SR.³²

²⁶ Rozhodnutie veľkého senátu občianskoprávneho a obchodného kolégia Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 31 Cdo 3936/2016 z 12. septembra 2018.

²⁷ Uznesenie Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 23 Cdo 3042/2009 z 27. apríla 2011.

²⁸ JANOŠEK, V., BAREŠ, M. Zneužití bankovní záruky v kontextu českého práva. In: epravo.cz [online]. [2023-05-15]. Dostupné na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/zneuzeni-bankovni-zaruky-v-kontextu-ceskeho-prava-110018.html>

²⁹ Rozhodnutie Nejvyššího soudu v Praze sp. zn. 7 Tdo 1138/2006.

³⁰ J. N. bol odsúdený k úhrnnému trestu odňatia slobody na sedem rokov a k zákazu vykonávať štatutárneho zástupcu spoločnosti rovnako na sedem rokov.

³¹ Ústavný súd SR vo svojich rozhodnutiach pripustil aplikáciu princípu *ultima ratio* aj ako aplikačného postupu pri výklade znakov skutkovej podstaty konkrétneho trestného činu nielen súdmi, ale aj vyšetrovateľmi a prokuratúrou.

³² Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 13. augusta 2013, sp. zn. 2 Tdo 35/2013. V tomto prípade na zabezpečenie záväzku spoločnosti I. D. C. H., a. s., vyplývajúceho zo zmluvy na základe žiadosti tejto spoločnosti dňa 28. septembra 2004 HVB Bank Slovakia, a. s., Bratislava vystavila bankovú záruku č. X. na sumu 30 000 000 Sk s platnosťou do 28. októbra 2004 v prospech živnostníka podnikajúceho pod obchodným menom M. Sz. – P. o poskytnutie ktorej tento 22. októbra 2004 požiadal HVB Bank Slovakia, a. s., Bratislava napriek tomu, že už v čase vystavenia faktúry vedel, že odberateľovi cukor nikdy nedodá, obchodovanie s ním len predstieral, na obchodovanie s touto komoditou nemal licenciu a ani o jej udelenie nepožiadaval, čím spoločnosti I. D. C. H., a. s., B. spôsobil škodu vo výške 714 000 Sk a v prípade vyplatenia bankovej záruky by spoločnosti I. D. C. H., a. s., B. spôsobil škodu vo výške 30 000 000 Sk.

4. Banka ako spriaznená osoba úpadcu?

Ako sme už spomínali, subjektom, ktorý zneužíva právo v prípade úverov a bankových záruk môže byť aj dlžník, ktorý reťazením úverov a pôžičiek, či účelovými uznaniami záväzkov ohrozuje splácanie úverov. Definícia finančného zadlženia sa štandardne spája so všeobecnými záväzkami dlžníka. Účelom je zmluvne obmedziť dlžníka (nad rámec úverovej zmluvy alebo iných dohodnutých finančných záväzkov) a tým potencionálne ohroziť schopnosť dlžníka splácať dlh voči financujúcim stranám, resp. v horšom prípade insolvenčnej, predísť situácii, kde by financujúce strany mali súťažiacie nároky s inými veriteľmi.³³

V tomto príspevku sme sa nevenovali poskytovaniu pôžičiek a úverov nebankovými subjektmi, ktoré vytvorili na Slovensku a v Čechách „úžernícke eldorádo“ množstva prípadov zneužívania práva hlavne veriteľmi.

Osobitným problémom je otázka, či sa financujúci subjekt (napr. banka) musí obávať, že by sa vzhľadom na zmluvné dojednania mohol dostať do postavenia spriaznenej osoby úpadcu, a teda jeho pohľadávka by sa v konkurze považovala za podriadenú pohľadávku, je aktuálne predmetom diskusií v súvislosti s krízovým financovaním podnikov. Táto otázka má však vzhľadom na používanie obdobnej formulácie kvalifikovanej účasti v korporáčnej úprave (krízové financovanie, zákaz vrátenia vkladu, významná obchodná transakcia) zásadný dopad aj nad rámec konkurzného práva. V právnej teórii sa ponúkajú argumenty, prečo spriaznenou osobou nie je, ak má pri trhovom štandardných formách zabezpečenia zmluvne dohodnutú možnosť ovplyvňovať konanie dlžníka alebo spoločníka s účasťou presahujúcou 5 % podiel na základnom imaní alebo na hlasovacích právach.³⁴

V tejto súvislosti je preto aktuálna, aj keď nie nová, otázka interpretácie právnej úpravy spriaznených osôb, konkrétne § 9 ods. 1 písm. b) a e) v spojení s § 9 ods. 3 zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len ZKR). Presnejšie, otázne je, či takéto zmluvné dohody v zmluve o poskytnutí financovania môžu naplňať podmienku vplyvu na riadenie spoločnosti odpovedajúcu jej spoločníkovi s účasťou 5 % v zmysle § 9 ods. 3 ZKR.³⁵ Pochybnosti sa vynárajú pri zisťovaní, kedy má určitá

osoba „možnosť uplatňovať vplyv na riadenie spoločnosti, ktorý je porovnateľný s vplyvom zodpovedajúcim tomuto podielu (5 % na základnom imaní alebo na hlasovacích právach)“. To znamená, či sa financujúci projekt (banka) musí obávať, že by sa vzhľadom na zmluvné dohody mohol dostať do postavenia spriaznenej osoby, a teda jeho pohľadávka by bola v konkurze považovaná za podriadenú pohľadávku.

Podľa názoru L. Žitňanskej by sa § 9 ods. 1 písm. b) a e) v spojení s § 9 ods. 3 ZKR, ako aj § 67 ods. 2 OBZ či ostatnými uvedenými ustanoveniami mal interpretovať tak, že spriaznenou osobou nie je taký veriteľ spoločnosti, ktorý má v dôsledku financovania pri trhovom štandardných formách zabezpečenia možnosť ovplyvňovať konanie spoločníka s účasťou presahujúcou 5 %-ný podiel na základnom imaní alebo na hlasovacích právach, najmä ak ide o pohľadávku, ktorá vznikla pred splnením tejto podmienky a veriteľ vzhľadom na mieru prepojenia a dôvod vzniku pohľadávky nemá porovnateľné postavenie ako spriaznený veriteľ.³⁶ S týmto názorom súhlasíme, aj keď treba povedať, že v praxi sa vyskytli aj opačné názory.

Otázky spojené so zneužívaním práva a tzv. spriaznenosťou veriteľa sú zásadnými otázkami pre bankovú prax a ich nepochopenie pri aplikácii subjektmi ochrany práva môže viesť k fatálnym stratám veriteľa a zneužívaním postavenia dlžníka. Svedčí o tom aj prípad jednej českej banky a jej neúspešnej žaloby v konaní o určenie popretej pohľadávky, ktoré bolo aj predmetom rozhodovania Ústavného súdu SR podľa § 46 Ústavy SR voči rozsudku KS v Košiciach (sp. zn. 4 CoKR 27/2018) a uznesení Najvyššieho súdu SR (sp. zn. 2 Obdo 37/2020).³⁷ Ústavný súd SR sťažnosť odmietol.

Hľadanie rovnováhy medzi záujmami účastníkov obchodných záväzkových vzťahov má svoje špecifiká a odlišnosti, ktoré sa pri rozhodovaní o poskytnutí, resp. neposkytnutí právnej (súdnej) ochrany prejavujú, napriek tomu nepochybne patrí do obsahu aj obchodných záväzkových vzťahov.³⁸ Definícia finančného zadlženia sa v zmluve štandardne spája so všeobecnými záväzkami dlžníka, a to so záväzkom týkajúcim sa zákazu zriadiť záložné právo a záväzkom týkajúcim sa zadlženia. Účelom je zmluvne obmedziť dlžníka (nad rámec úverovej zmlu-

³³ VOJTKO, M., KAPINAJ, M., KUDLÁK, M., VALIENTOVI, S. a kol. *Banking & Finance – všeobecná prax*. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 366.

³⁴ ŽITŇANSKÁ, L. Veriteľ ako spriaznená osoba v konkurze a ako spoločník pre účely financovania v kríze a zákazu vrátenia vkladu. *Súkromné právo*, 2022, roč. 8, č. 2, s. 53.

³⁵ Kvalifikovanou účasťou sa na účely tohto zákona rozumie priamy alebo nepriamy podiel predstavujúci aspoň 5 % na základnom imaní právnickej osoby alebo hlasovacích právach v právnickej osobe alebo možnosť uplatňovania vplyvu na riadení právnickej osoby, ktorý je porovnateľný s vplyvom zodpovedajúcim tomuto podielu; nepriamym podielom sa na účely tohto zákona rozumie podiel držaný sprostredkovane prostredníctvom právnických osôb, v ktorých má držiteľ nepriameho podielu kvalifikovanú účasť (§ 9 ods. 3 ZKR).

³⁶ ŽITŇANSKÁ, L. Veriteľ ako spriaznená osoba v konkurze a ako spoločník pre účely financovania v kríze a zákazu vrátenia vkladu. *Súkromné právo*, 2022, roč. 8, č. 2, s. 56.

³⁷ Žalobkyňa neúspešne vymedzila pre dovolací súd nasledovne otázku: „...“ či je správne (možné) porovnanie vplyvu záložného veriteľa v zmysle záložnej zmluvy (na základe štandardných, všeobecne akceptovateľných a používaných zmluvných dojednaní záložnej zmluvy) v spoločnosti inej osoby, ktoré sa neskôr vyhlásením konkurzu stala úpadcom, s vplyvom osôb, ktorým patrí/patril v spoločnosti tohto úpadcu podiel predstavujúci aspoň 5 % na základe imaní alebo hlasovacích právach (z hľadiska ich vecného rozsahu a zamerania, resp. účelu siviáciim s vplyvom na riadení úpadcu spriaznenou osobou podľa ZKR).

³⁸ PATAKYOVÁ, M. Zneužitie práva v obchodných vzťahoch v Slovenskej republike. *Právni rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 20, s. 748–752.

vy alebo iných dohodnutých finančných záväzkov) a tým potencionálne ohroziť schopnosť dlžníka splácať dlh voči financujúcim stranám, resp. v horšom prípade insolvenencie predísť situácii, kde by financujúce strany mali súťažiacie nároky s inými veriteľmi.³⁹

5. Akcesorita záložného práva a banková záruka

V súvislosti s bankovou zárukou by sme radi poukázali na ďalší problém, ktorý sa vyskytol v praxi v súvislosti s akcesoritou záložného práva a následne poskytnutou bankovou zárukou. Najvyšší súd ČR musel vyriešiť okrem iného otázku, kedy banka poskytla v prospech dodávateľa svojho klienta bankovú záruku pre prípad, že by klient nespĺnil svoj záväzok voči svojmu dodávateľovi riadne a včas. Banka zároveň uzavrela s klientom zmluvu o zriadení záložného práva k nehnuteľnostiam klienta, ktorej predmetom bolo zabezpečenie budúcej pohľadávky banky voči klientovi pre prípad, že by banka plnila na základe bankovej záruky v prospech dodávateľa klienta. Voči klientovi bol však následne vyhlásený konkurz. Keďže klient banky bol v konkurze a už nebol schopný splniť voči dodávateľovi svoje záväzky, obrátil sa dodávateľ na základe vystavenej bankovej záruky so žiadosťou o plnenie na banku. Banka svoju povinnosť voči dodávateľovi vyplývajúcu z bankovej záruky splnila a následne prihlásila takto vzniknutú pohľadávku voči klientovi v konkurznom konaní ako zabezpečenú pohľadávku s právom na oddelené uspokojenie z výťažku speňaženia majetku klienta tvoriaceho záloh. Zo strany jedného z veriteľov klienta však došlo k popretiu prihlásenej pohľadávky banky čo do poradia (práva na oddelené uspokojenie z dôvodu záložného práva), na čo banka následne podala žalobu o určenie pravosti, výšky a poradia pohľadávky.⁴⁰

Spor sa dostal až pred Najvyšší súd ČR (sp. zn. 29 Cdo 4340/2011 z 26. augusta 2014). Ten vo svojom rozhodnutí, okrem iného, uviedol, že

„[...] zástavní právo platně vznikne na základě platné zástavní smlouvy, jen jestliže platně vznikla také pohledávka, k jejímuž zajištění má sloužit. Jestliže pohledávka, pro kterou bylo zástavní právo zřízeno, ve skutečnosti platně nevznikla [...] není tu zástavní právo, i kdyby samotná zástavní smlouva byla bezvadná. Neexistuje-li tedy pohledávka, která má být zajištěna zástavním právem, není to důvodem neplatnosti zástavní smlouvy; tato okolnost má za následek, že podle zástavní smlouvy - ačkoli jde o platný právní úkon a i když, jde-li o nemovitost, bylo podle ní vloženo zástavní právo do katastru nemovitostí - zástavní právo nevznikne“.

³⁹ VOJTKO, M., KAPINAJ, M., KUDLÁK, M., VALIENTO VÁ, S. *akol. Banking & Finance – všeobecná prax*. Bratislava: C. H. Beck, 2021, s. 366.

⁴⁰ HUDÁK, J. Akcesorita záložného práva, banková záruka a konkurz. In *Legalis.sk* [online] [2023-05-15]. Dostupné na: <https://www.legalis.sk/sk/casopis/sukromne-pravo/akcesorita-zalozneho-prava-bankova-zaruka-a-konkurz.m-148.html>

S ohľadom na uvedené rozhodol Najvyšší súd ČR tak, že nepriznal banke právo na oddelené uspokojenie. Inak povedané, Najvyšší súd ČR aj pri uvedenom skutkovom stave neváhal uplatniť veľmi prísny výklad akcesority záložného práva a uzavrel, že záložné právo banky vzniklo až v okamihu, kedy banke skutočne vznikla pohľadávka voči jej klientovi, tzn. že záložné právo vzniklo až v momente, kedy banka plnila dodávateľovi klienta z bankovej záruky.⁴¹ Takto vzniknuté záložné právo banky však „narazilo“ na ustanovenie § 14 ods. 1 písm. f) zákona č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní v znení neskorších predpisov.⁴²

Záložné právo banky tak síce vzniklo, ale v dôsledku uvedeného § 14 ods. 1 písm. f) ZKV v spojení s prísny presadzovaním akcesority záložného práva zo strany Najvyššieho súdu ČR prakticky okamžite zaniklo. Banka tak bola v danom konkurznom konaní uspokojená z výťažku speňaženia majetku tvoriaceho konkurznú podstatu ako „obyčajný“ veriteľ, tzn. v zanedbateľnej výške.⁴³ S pravdepodobnosťou, ktorá hraničí s istotou, banky po tomto rozhodnutí nebudú v obdobných situáciách poskytovať bankovú záruku.

Záver

Inštitút zákazu zneužitia subjektívnych práv má dôležité miesto a význam a plní nezastupiteľnú funkciu v systéme právnej regulácie. Ľudská tvorivosť často nadobúda až perverzny charakter a mnohí podnikatelia sa snažia svoje podnikanie založiť aj na obchádzaní, či zneužívaní práva. Zneužívanie práva v oblasti úverov a bankových záruk je obzvlášť citlivé vzhľadom k tomu, že banky dávajú do tohto vzťahu svoje dobré meno a finančnú kredibilitu.

Článok zakončíme nadčasovým citátom B. Tomsu, ktorý poukazuje na dôležitosť mravných vlastností právnikov, ktorí právo aplikujú a hľadajú často tenké hranice medzi dovoleným konaním a konaním, ktoré je už zneužívaním či obchádzaním práva. *„Právo môže byť ovšem také samo v sobě dobré a špatné, ale s druhé strany dobré právo může se státi špatným tím, že se s ním v životě nakládá špatně, právě tak jako mnohdy právo nedokonalé stane se v rukou právníků dobrých nástrojem, který dobře slouží prospěchu jednotlivce i společnosti. Právník jest mediem, které provádí synthesisu práva a života, právník z práva činí živoucí organismus, a proto záleží na jeho mravních vlastnostech, na jeho rozhledu, životním a světovém názoru – zkrátka na celé jeho mentalitě.“*⁴⁴

⁴¹ Tamže.

⁴² *“zanikají práva na oddělené uspokojení (§ 28), která se týkají majetku patřícího do podstaty a věřitelé je získali v posledních dvou měsících před podáním návrhu na prohlášení konkursu anebo po podání tohoto návrhu [...]”*

⁴³ HUDÁK, J. Akcesorita záložného práva, banková záruka a konkurz. In *Legalis.sk* [online]. [2023-11-07]. Dostupné na: <https://www.legalis.sk/sk/casopis/sukromne-pravo/akcesorita-zalozneho-prava-bankova-zaruka-a-konkurz.m-148.html>

⁴⁴ TOMSA, B. *O filosofické výchově právníka*. Bratislava, 1927, roč. 1, č. 3–4, s. 394.